

Sygn. akt III CSK 375/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 marca 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Zbigniew Strus (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. Spółdzielni Gastronomicznej w K.
przeciwko S. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym

w dniu 22 marca 2007 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 24 lutego 2006 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Powodowa Spółdzielnia domagała się zasądzenia od pozwanego wynagrodzenia z tytułu bezumownego korzystania w okresie od 17 X 1998 r. do 30 XII 2002 r. z ruchomości stanowiących wyposażenie kawiarni „J.” w K. Uzasadniając pozew wskazała, że w sprawie IX GC .../00 Sądu Okręgowego - Sądu Gospodarczego zostało zasądzone na jej rzecz wynagrodzenie za okres poprzedni (16 VII 1997 – 16 X 1998 r.), a wyrok ten uwzględniał w rozliczeniu nakłady poniesione przez pozwanego. Twierdziła również, że pozwany odmawia zawarcia umowy najmu rzeczy stanowiących wyposażenie kawiarni.

Pozwany wnosił o oddalenie powództwa powołując się na umowę najmu zawartą z Gminą Miasta K. jako wynajmującym i swoje przekonanie, że nabył prawo do korzystania również z zabytkowego wyposażenia lokalu kawiarni. Ponadto kwestionował wysokość wynagrodzenia. Odnosząc się do wyroku w sprawie wyżej wskazanej, pozwany przyznawał (pismo z 9 stycznia 2003 r.), że wynik procesu był uwarunkowany tym, że nie stosownych zarzutów procesowych; zapewniał też, że nigdy nie zabraniał Spółdzielni dysponowania swoim mieniem, a poza tym jest tylko dzierżycielem jej mienia, które powódka może zabrać lub sprzedać. Podnosił zarzut zawarcia z powódką, w sposób dorozumiany, umowy depozytu dotyczącego wyposażenia kawiarni. Ponieważ spór obejmował również wysokość wynagrodzenia, pozwany przedłożył analizę dochodów z 11 m-cy 2002 roku, jednak Sąd Okręgowy bez wniosku powoda zobowiązał pozwanego do złożenia zeznań podatkowych za pozostały okres i rozliczenia podatku za cały 2002 rok. Pozwany odmówił przedstawienia tych dowodów.

Wyrokiem z 17 października 2003 r. Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo, zasądzając kwotę 101 000 zł z odsetkami ustawowymi i kosztami procesu a oddalił powództwo w pozostałej części. Powołując się na przesądzenie zasady odpowiedzialności w sprawie sygn. IX GC .../00 oraz na wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 4 lipca 1996 r. w sprawie sygn. akt I ACr .../96 nakazujący Gminie K. złożenie oświadczenia woli przenoszącego na powodową Spółdzielnię posiadanie zabytkowych ruchomości, Sąd pierwszej instancji skoncentrował uzasadnienie na

kwestii wysokości roszczenia i po rozważeniu okoliczności sprawy uznał, że kwota 2000 zł miesięcznie jest odpowiednia.

Wyrok ten został zmieniony przez Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji pozwanego, przez oddalenie powództwa (sygn. A Ca .../01).

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu kasacji powódki uchylił ten wyrok, a sprawę przekazał do ponownego rozpoznania m. in. ze względu na naruszenie art. 365 k.c.

Zaskarżonym wyrokiem z 24 lutego 2006 r. wydanym po ponownym rozpoznaniu sprawy, na skutek apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny oddalił apelację i orzekł o kosztach procesu.

W uzasadnieniu wyroku, Sąd drugiej instancji potwierdził prawidłowość oceny, iż stronie powodowej przysługuje prawo własności ruchomości stanowiących wyposażenie kawiarni, przymiot złej wiary posiadacza, tj. pozwanego oraz podstawę prawną roszczenia wynikającą z art. 225 k.c. w związku z art. 224 k.c.

Zasądzenie w sprawie IX GC .../00 wynagrodzenia w wysokości 2000 zł miesięcznie nakładało – w ocenie Sądu - na pozwanego ciężar wykazania, że wynagrodzenie za dalszy – bezpośrednio następujący okres – winno być ustalone w niższej wysokości.

Skarga kasacyjna od tego wyroku wniesiona przez pozwanego została oparta na obydwu podstawach:

Drugą podstawę (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) wypełniają zarzuty naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie istoty sprawy, polegające na:

1. pominięciu w uzasadnieniu wyroku, z naruszeniem art. 328 § 2 k.p.c., zarzutów apelacji, tj.:

a) zarzutu naruszenia zasady kontradyktoryjności (art. 232 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. oraz art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji) polegające na przeprowadzeniu z urzędu całego postępowania dowodowego bez inicjatywy powoda,

b) zarzutu nedoręczenia przez sąd orzekający odpisu pozwu zawierającego rozszerzone żądanie,

2. naruszeniu art. 365 w zw. z art. 366 k.p.c. i art. 234 k.p.c. polegające na:

a) przyjęciu przez sąd odwoławczy związania prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego (IX GC .../00), z którego ma wynikać prawo własności zabytkowych ruchomości, gdy w rzeczywistości z wyroku Sądu Apelacyjnego ACr .../96 wynika tylko zobowiązanie Gminy Miasta K. do przeniesienia posiadania zabytkowych ruchomości na stronę powodową,

b) nieuwzględnieniu okoliczności, że przeniesienia własności zabytku na podstawie uchwały Rady Ministrów z 21 maja 1976 r. nr 102/76 wymagało zgody Ministra Kultury i Sztuki (art. 35 ustawy z 15 lutego 1962 r. – tekst jednolity Dz. U. nr 10, poz. 48 z 1983 r.).

Pierwsza podstawa zawiera zarzuty naruszenia art. 6 k.c. polegająca na odwróceniu reguł ciężaru dowodu oraz naruszenie art. 224 i 225 k.c. przez uznanie legitymacji czynnej powódki w sprawie o odszkodowanie za bezumowne korzystanie z zabytkowych ruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarb Państwa .

Skarżący wnosi o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nierozpoznanie istoty sprawy oznacza pominięcie rozstrzygnięcia w zakresie materialnoprawnego stosunku prawnego występującego według twierdzeń powoda i wydanie (zwłaszcza) rozstrzygnięcia formalnego kończącego postępowanie (orz. SN z 9 I 1936 r., C II 1839/36, Zb. Orz. 1936 r., poz. 315). W orzeczeniach wydawanych współcześnie, Sąd Najwyższy uzupełniał zakres tego pojęcia wskazując, że przyczyną niezbadania podstawy merytorycznej może być błędne uwzględnienie samoistnego zarzutu hamującego albo niweczącego i zaniechanie rozważania innych istotnych wątków sprawy (wyrok z 23 IX 1998 r. II CKN 895/97, „Jurysta” 1999 nr 4, z 16 lipca 1998 r. I CKN 804/97 - niepubl.). W wyroku z 23 IX 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22, trafnie zauważono, że do

nierozpoznania istoty sprawy może dojść również w razie całkowitego pominięcia merytorycznych zarzutów pozwanego.

Pozostając przy tym zarzucie nie sposób jednak pominąć okoliczności, że skutek, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c. wymaga naruszenia przepisów postępowania chroniących prawo strony do rzetelnego procesu uwzględniającego zarówno merytoryczne twierdzenia i wnioski powoda jak i zarzuty oraz wnioski strony przeciwnej. W niniejszej sprawie pozwany upatruje ten skutek w nierozpoznaniu zarzutu naruszenia art. 232 k.p.c. w związku z art. 6 k.c., a także naruszenia przepisów Konstytucji.

Odwoływanie się do Konstytucji jest nieusprawiedliwione, ponieważ równość wobec prawa w procesie cywilnym oraz sprawiedliwe i bezstronne orzekanie podlega przepisom ustaw zwykłych (art. 176 ust. 2 Konstytucji) i dla uzasadnienia wniosków kasacyjnych wystarczy wykazanie, że nastąpiło naruszenie tychże przepisów, mające wpływ na treść wyroku.

Skarżący pomija okoliczność, że powódka powoływała się na prawomocny wyrok, zasądzający wynagrodzenie za okres poprzedni (1997/1998) w sprawie IX GC .../00 wywodząc z niego zasadę odpowiedzialności pozwanego, który z kolei opierał się na wyroku w sprawie I C .../94, przesądzającym prawo własności WSS „Społem”, którego następcą prawnym jest powodowa Spółdzielnia, do ruchomości stanowiących wyposażenie kawiarni. Ponieważ sprawa o zasądzenie wynagrodzenia toczyła się między tymi samymi stronami i przed tym samym Sądem, wydanie takich wyroków, po zwróceniu uwagi w pozwie na ich istnienie - stało się urzędowo znane sądowi, a także znane stronom, co wynika z ich pism i oświadczeń (k. 56 i k. 77 akt). Jeżeli skarżący podnosi zarzut przeprowadzenia z urzędu „całego postępowania dowodowego” ze względu na zobowiązanie pozwanego do złożenia „zeznań” podatkowych i rozliczeń podatku za cały okres objęty żądaniem pozwu, to upatrywanie w tym naruszenia art. 232 k.p.c. jest również nieusprawiedliwione. Powołany przepis nie zawiera ograniczeń w korzystaniu z uprawnienia do działania sądu z urzędu. Ustalenie tych granic ustawodawca pozostawił praktyce. Należy przyjąć, że w procesie, w którym nie ma podejrzenia koluzji (procesu fikcyjnego) lub występowania w charakterze strony

osoby wyjątkowo nieporadnej, sąd winien zachować neutralność w wykrywaniu dowodów. Nie można jednak ograniczyć sądu w dążeniu do pełnego wyjaśnienia okoliczności faktycznych, które są przedmiotem wniosku dowodowego. W rozpoznawanej sprawie pozwany zamierzał wykazać iż roszczenie jest wygórowane, powołując się na dane dotyczące 11 wybranych miesięcy z okresu ponad czteroletniego. Dążenie sądu do skontrolowania reprezentatywności przedstawionej analizy dochodów było usprawiedliwione i dopuszczalne, a ze względu na nieprzewidywalny wynik nie można z góry przyjąć, że złożenie dalszych dokumentów pogorszyłoby sytuację procesową pozwanego.

Jeśli chodzi o rzekome niedoręczenie odpisu pisma procesowego zawierającego rozszerzone żądanie, pozwany nie wykazał ani istnienia uchybienia ani jego wpływu na wynik sprawy. Przede wszystkim, przed sądem I instancji nie podniósł zarzutu niedoręczenia mu odpisu pisma przez powoda, mimo istnienia takiego zapewnienia w treści pisma. Wskutek tego utracił prawo powoływania się na to w dalszym toku postępowania (art. 162 k.p.c.). Z pisma powoda z 9 stycznia 2003 r. wynika jednak (k. 48), że zmiana pozwu była mu znana, a złożony przez niego dowód w postaci analizy dochodów dotyczył roku 2002, tj. okresu objętego rozszerzonym żądaniem.

Następne zarzuty odnoszą się do art. 365 k.p.c. w związku z art. 366 k.p.c.

Skarżący przypisuje Sądowi Apelacyjnemu pogląd o związaniu prawomocnym wyrokiem w sprawie IX GC .../00, tymczasem Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu swego wyroku wyraził ocenę, że ustalenia Sądu I instancji dotyczące prawa własności strony powodowej i złej wiary posiadacza (pozwanego) są prawidłowe. Ta, ogólnie sformułowana ocena może oznaczać zarówno skutek prejudycjalny materialnej prawomocności wyroku wydanego w oznaczonej sprawie (za lata 1997/1998) usprawiedliwiany tożsamością rozstrzygnięcia zasady odpowiedzialności w tamtej i w obecnej sprawie, jak i moc dowodową wyroku jako dokumentu urzędowego (art. 244 § 1 k.p.c.) oraz wynikające z niego domniemanie prawdziwości nakładające na pozwanego ciężar przeciwdowodu (art. 6 k.c.). Fragment uzasadnienia na str. 4. rozpoczynający się od słów: „Zdaniem Sądu Apelacyjnego, jeżeli pozwany kwestionował wysokość...” potwierdza założenie

przyjęte przez pozwanego i prowadzi do wniosku, że Sąd Apelacyjny, podobnie jak Sąd Okręgowy przyjął związanie wymienionymi przesłankami prawomocnego wyroku. Oceniając zatem merytorycznie zarzut skargi kasacyjnej należy wskazać, że rozstrzygnięcie (zasądzenie wygrodenia za lata 1997/98) opiera się na obydwu przesłankach: uprawnieniu powódki do rzeczy stanowiących wyposażenie kawiarni i złej wierze posiadacza. Tym samym skutek materialnej prawomocności wyroku nie ogranicza się tylko do jego treści ale jego moc obejmuje także potwierdzenie istnienia wymienionych dwóch przesłanek pozwalających stosować art. 225 w związku z art. 224 § 2 k.c., jako nierozzerwalnie związanych z treścią sentencji wyroku.

Prejudycjalny skutek prawomocności nie rozciągał się na wysokość wynagrodzenia, jednak nie można zgodzić się ze stanowiskiem pozwanego jakoby powódka miała obowiązek przedstawienia dowodów potwierdzających, że wysokość wynagrodzenia zasądzzonego do dnia 16 października 1997 r. nie uległa zmianie w następnym dniu rozpoczynającym okres objęty rozpoznawaną sprawą. Ciągłość wszystkich elementów stanu faktycznego łączącego obydwu roszczenia pozwala domniemywać, że podstawa ustalania wysokości wynagrodzenia nie uległa zmianie. Poza tym sąd ustalił, że pozwany i jego małżonka prowadzący kawiarnię osiągnęli w roku 2002 zysk po 7 434 zł miesięcznie. Nakładało to na stronę pozwaną ciężar udowodnienia odmiennego stanu, a jak wspomniano, pozwany odmówił przedstawienia dowodów, do czego był wezwany.

Zarzut odmiennej treści wyroku niż przyjęto w sprawie I C .../94, tj. odnoszącego się tylko do posiadania pojawia się w tej postaci dopiero w postępowaniu kasacyjnym i jest spóźniony. Sąd Najwyższy nie ustala w tym postępowaniu podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia. Podobnie nieskuteczny jest zarzut braku zgody Ministra Kultury i Sztuki wymagany wg art. 35 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury. Pozwany podniósł go w piśmie złożonym w dniu 21 lutego 2006 r. Sąd Apelacyjny nie odniósł się do tego pisma, co jest uchybieniem, nie przesądzającym jednak skuteczności skargi kasacyjnej, która argument o braku zgody wiąże z zakresem prawomocności wyroku w sprawie IX GC .../00. W rzeczywistości skarżący zmierza do wykazania naruszenia prawa materialnego - wspomnianego art. 35, do którego miało dojść już

we wcześniej zakończonym postępowaniu. Nieskuteczność takiego zarzutu wynika z niedopuszczalności ponownej oceny istotnych przesłanek wydanego poprzednio, a prawomocnego już wyroku w kolejnym postępowaniu, nawet w takim wypadku, jeżeli w zakończonej sprawie nie podniesiono zarzutu, który był wówczas możliwy i dopuszczalny. Zakresem prawomocności objęta jest bowiem treść rozstrzygnięcia zawarta w sentencji wyroku. W odniesieniu do okoliczności sprawy dotyczy to zasady i wysokości wynagrodzenia zasądzzonego od pozwanego za okres od 16 lipca 1997 r. do 16 października 1998 r. W rozpoznawanej sprawie opartej na tych samych przesłankach, a zmienionym tylko okresie władania, przyjęcie odmiennego tytułu strony powodowej do wyposażenia kawiarni lub charakteru władania pozwanego byłoby dopuszczalne w razie nastąpienia zmian po 16 X 1998 r. Takich okoliczności pozwany jednak nie wykazywał; rozstrzygniętych wcześniej kwestii nie wzruszono również przy użyciu nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Wobec powyższego, tylko na marginesie rozważań należy wskazać, że brak zgody właściwego Ministra był – jak dotychczas – tylko twierdzeniem strony pozwanej, przeciwstawianym dokumentom urzędowym, na których opierał swe ustalenia Sąd Apelacyjny. Zważywszy na ograniczenia w zgłaszaniu tzw. nowości (art. 381 k.p.c.) oraz brak próby wykazania prawdziwości tego twierdzenia do chwili zamknięcia rozprawy apelacyjnej, również ten argument nie usprawiedliwia wniosków skargi kasacyjnej.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.